

Pedagogika

Dziedzictwo kulturowo-historyczne regionu

Pedagogika międzykulturowa
i regionalna – aspekty wychowawcze

Redakcja naukowa Anna Królikowska

Akademia Ignatianum
Wydawnictwo WAM

Kraków 2013

Wprowadzenie

Przed współczesną etnopedagogiką staje zadanie wsparcia wielowymiarowości życia człowieka już od najmłodszych lat. W ramach tej wielowymiarowości pojawia się – jak pisze J. Nikitorowicz¹ – nurt tradycji i kultury regionalnej, związanej z dziedzictwem kulturowo-historycznym regionu, nurt kultury narodowej, odniesiony do języka, tradycji, wspólnych losów i wydarzeń jednoczących naród, nurt kultury państwowej z dziedzictwem państwa i prawa oraz nurt międzykulturowy, bazujący na dialogu między narodami, kulturami i przemianami cywilizacyjnymi. Każdy z tych aspektów życia, a następnie świadomości i tożsamości dziecka, a dalej – dojrzałego człowieka jest ważny, a w ramach pedagogiki kultury jest budowana wielopoziomowa rzeczywistość, która pozwala dziecku zaadoptować wszystkie te aspekty w świadomości. W dialogu międzykulturowym na pierwsze miejsce wysuwa się błyskawiczny przekaz informacji, natychmiastowa dostępność danych, możliwość szybkiego rea-

¹ J. Nikitorowicz, *Edukacja regionalna i międzykulturowa*, Warszawa 2009, s. 53-81; tegoż, *Próba określenia przedmiotu edukacji międzykulturowej*, w: *Region. Tożsamość. Edukacja*, red. J. Nikitorowicz, D. Misiejuk, M. Sobiecki, Białystok 2005, s. 15-34.

gowania na to, co się dzieje w kraju i na świecie. Pozwoliło to Marshallowi McLuhanowi² nazwać świat *globalną wioską*, a M. de Fleur i E. Dennisowi³ mówić o „rozciąganiu się” w czasie i przestrzeni człowieka i nazwać go: *homo communicans*. Uznali oni Ziemię za telekomunikacyjny archipelag. Dziecko, uczeń, dorosły żyje w świecie mediów. Uczestniczy w funkcjonowaniu *globalnej wioski* dzięki Internetowi oraz innym multimediom i możliwości wyrażania na jego forach dyskusyjnych swoich opinii, zastrzeżeń, aprobaty lub protestów. Równocześnie człowiek od wczesnego dzieciństwa rozpoczyna swe podróże po świecie, zachowuje się jak *homo viator*, a szczególne miejsce w tych wędrówkach stanowią kraje sąsiednie – dla ziem Małopolski – Słowacja, Czechy, Ukraina, dla Podkarpacia także Rumunia, Węgry, Bułgaria. Podróżnie niezwykle wzbogacają i urozmaicają doświadczenie dziecka, otwierając je na nowych ludzi, język i kulturę.

Globalizacja przynosi pewne niebezpieczeństwa zbyt szybkiego przepływu informacji, kapitału i siły roboczej oraz destabilizacji człowieka z tego powodu. Te procesy równoważone są silnym przywiązaniem do miejsca zamieszkania i urodzenia, do bycia sobą i poczucia bycia u siebie *na swoim*. Otwierają się one na nurt życia lokalnego i regionalnego, na kulturę regionalną i rodzimą gwiarę, tradycje, obyczaje, zwyczaje, obrzędy – a więc na procesy lokalizacji. Życie *hic et nunc* to egzystencja w określonej przestrzeni, domu i stronach rodzinnych.

Wyznacza to ważny nurt etnopedagogiki, nastawiony na uczestnictwo w lokalnych świątach i uroczystościach, w świątach przedszkola i szkoły, w dniach: dziecka, ojca i matki, babci i dziadka, w obchodzeniu urodzin / imienin przez dziecko w jego środowisku edukacyjnym. Splot globalnych idei i działań z doświadczeniami lokalnymi nosi nazwę *glokalizacji*. Oznacza swoje i wieloaspektowe połączenie obu tendencji i wymiarów życia współczesnego człowieka, poczynając od wieku przedszkolnego. Etnopedagogika ma na celu stymulację procesów kształtowania się tożsamości dziecka w całym zróżnicowaniu jego kontaktów z kulturą i językiem od rodzimej gwary poczynając, przez język

² M. McLuhan, W. Fiore, *War and Peace in the Global Village*, New York 1968, s. 165.

³ M. de Fleur, E. Dennis, *Under standing Mass Communication*, Princeton 1996.

ogólny domu, instytucji edukacyjnych i mass mediów po języki obce, z którymi styka się ono w kraju poza Polską. Zwykle najczęściej i najpierw są to języki słowiańskich sąsiadów: Słowaków, Czechów i Ukraińców, wśród których dziecko może mieć krewnych, powinowatych i zaprzyjaźnione rodziny. Stymulacja nabywania kilku wymiarów tożsamości od regionalnej poprzez narodową i państwową do międzykulturowej i globalnej jest trudnym i wieloaspektowym zadaniem etnopedagogiki. Wymaga ciągle pogłębionej refleksji i dyskusji, gdyż zmiana kulturowa polegająca na tym, że dziecko od początku żyje i funkcjonuje w rzeczywistości wielokulturowej przybiera różne oblicza i wymaga trafnego uchwycenia nie tylko zjawisk, lecz także wielopłaszczyznowych procesów, w tym przenikania się poszczególnych nurtów, ich wymiarów, styku kultur i języków. Przygotowuje dziecko do podjęcia rozmaitych interakcji, a współistnienie różnych grup i społeczności otwiera ucznia i dorosłego człowieka na potrzebę kontaktu z INNYM. Wielokulturowość zatem jako zjawisko wewnętrzne (np. obecność cudzoziemców w danej miejscowości, dzieci z małżeństw mieszanych) i zewnętrzne (podróże, dłuższy pobyt za granicą) ma charakter dynamiczny. Zadaniem działań etnopedagogicznych jest doprowadzenie do budowy nowych relacji społecznych, opartych na poszanowaniu odmienności, mimo istniejących różnic oraz wzajemną życzliwość i otwartość na kontakty z cudzoziemcami i mniejszościami.

Szczególnie ważnym zadaniem etnopedagogiki staje się usytuowanie ucznia terenów pogranicza językowo-kulturowego⁴ polsko-słowackiego, polsko-czeskiego, polsko-niemieckiego czy polsko-ukraińskiego (na południu kraju) w relacjach wielokulturowych na tle procesów globalizacji, lokalizacji i glokalizacji, pomoc dziecku w kształtowaniu własnej tożsamości, tworzenie obrazu siebie jako *człowieka pogranicza*, przy identyfikacji z kulturą regionalną, narodową i państwową, miejscową tradycją, dziedzictwem kulturalno-historycznym regionu i Polski. Niniejszy tom stanowi więc kolejną dyskusję w tym zakresie, przynosi po-

⁴ I. Nowakowska-Kempna, *Rodzina polska na Zaolziu w Republice Czeskiej, w: Śląsk w badaniach językoznawczych: badanie pogranicza językowo-kulturowego polsko-czeskiego*, red. I. Nowakowska-Kempna, t. III. *Rodzina: język – tradycja – tożsamość*, Katowice 1997, s. 135-153; Tejże, *Górny Śląsk jako mała ojczyzna. Podstawowe wykładniki językowe*, w: *Śląsk jako region pogranicza językowo-kulturowego w edukacji* red. I. Nowakowska-Kempna, Katowice 1997.

głębią refleksję nad kształtowaniem się tożsamości człowieka pogrnicza, od najwcześniejszego okresu edukacji. Oddajemy go do rąk czytelników: pracowników nauki, nauczycieli i studentów, z nadzieją, że znajdą w nim użyteczne wskazówki oraz przykłady oddziaływań wychowawczych dotyczące wielokulturowej sfery funkcjonowania ucznia i dorosłego.

Anna Królikowska